

ULOGA LAIKA U CRKVI PREMA II. VATIKANSKOM SABORU

Tomislav Ivančić

Ime i definicija laika* do II. vatikanskog sabora

Ime laik dolazi od grčke riječi *laòs*, iz koje je izveden pridjev *laikòs*. Taj pridjev se međutim ne nalazi nigdje u Sv. pismu. Riječ *laikòs* se pak nalazi u St. zavjetu i to u suprotnosti prema riječi *èthne*. *Laòs* znači Božji narod, a *èthne* poganske narode. Naziv laik bi prema tome dolazio od *atle*, što bi označavao sveti narod nasuprot profanom puku.¹

Za Justina *laòs* je narod novog saveza.² Latinski prijevod poslanice Klementa Rimskog Korinćanima, iz prvog dijela 2. st. prevodi izraz *laikòs s plebeius* (narodni), tj. onaj koji pripada kršćanskom narodu. Kod Tertulijana i Ciprijana izraz *plebs* ima smisao naroda Božjega.³ I u rječniku N. zavjeta laik je određen prema pripadnosti kršćanskoj zajednici. Nigdje u N. zavjetu nema određenja riječi laik u suprotnosti prema kleru.

U smislu razlikovanja od klera riječ laik upotrebljava prvi put Klement Rimski u poslanici Korinćanima. Njega slijedi niz pisaca i tekstova koji upotrebljavaju riječ laik u suprotnosti prema kleru. Poslije svog dijeljenja od Crkve Tertulijan piše: »Razliku između reda i naroda ustanovila je crkvena vlast.«⁴ Ciprijan također razlikuje narod od klera kad piše: »Koji se odijelio od zajednice njezina klera i naroda.«⁵ Na drugom mjestu jednostavno kaže: »Kleru i narodu.«⁶ Klement Aleksandrijski određuje takav naziv laika u suprotnosti prema kleru.⁷ Sv. Ivan Zlato-

* Laik je tehnički izraz za one vjernike u Crkvi koji nisu ni klerici ni redovnici. On je, uistinu, dvoznačan i stoga neprikladan da u punom smislu riječi izrazi ono što se želi njime reći. Laik naime najprije znači neupućenog pojedinca u društvu, a onda i aktivnog kršćanskog vjernika. U hrvatskom jeziku nemamo prikladnog izraza za obične vjernike. Ime »svjetovnjak« izražava ono što kršćanin nije, to je negativno određenje s obzirom na redovnika koji je duhovna osoba. Ime »pućanin« izražava još manje ono što je pojedini član Crkve. Naziv »vjernik« ne izražava aktivnog pojedinca, nego više »potrošača« crkvenih usluga. Služit ćemo se dakle ovdje nazivom »laik«, jer je taj naziv udomaćen u saborskim dokumentima i općenito prihvaćen u Crkvi.

Govor o laicima ima dva aspekta. Prvi je u tome da se teoretski odredi, tko je laik i koje mu je mjesto u Crkvi. Drugi je aspekt u tome, da se pronađe način, kako će se laik spontano smjestiti u svoju bitnu ulogu u Crkvi. Prvo je teoretsko, druga praktično pitanje. Ovdje ćemo govoriti o prvom.

Govor o laicima ograničuje se ovdje samo na dokumente II. vatikanskog sabora. Ipak, da bi saborski govor dobio na svojoj reljefnosti, iznijet ćemo, ukratko, i povijest tog pitanja od početka do Sabora.

¹ Usp. Y. Congar, *Der Laie. Entwurf einer Theologie des Latentums*, Stuttgart, 1957, str. 21, bilj. 1.

² Usp. Justinus, *Dial.* 123.

³ Usp. Y. Congar, *Der Laie*, str. 22, bilj. 4.

⁴ Usp. Y. Congar, *Der Laie*, str. 23, bilj. 5.

⁵ »Qui se a cleri eius et plebis societate secernit« (Ciprianus *De unitate*, c. 17).

⁶ Usp. Ciprianus, *Ep.* 45, 2.

⁷ Usp. PG 8, 1189 C.

usti upotrebljava za laika izraz *idiôtai*, što znači onog koji je neobrazovan. Drugi crkveni Oci upotrebljavaju izraz *biotikoi*, što se latinski izražava sa *saeculares*, svjetovnjaci. Origen će pokušati još misliti u novozavjetnom smislu, naglašavajući da razlika između klera i laika nije u svetosti ili većoj mogućnosti spasa, nego u službi.⁸ Ipak sve veći jaz između klera i laika neće se moći zaustaviti, iako nikakve podloge nema u N. zavjetu.

Na određenje pojma laik uskoro će početi utjecati i treća grupa u Crkvi, koja nije ni laička ni klerička, a istodobno je i jedno i drugo. To su monasi i poslije redovnici. U početku se redovnici jasno razlikuju od klerika. Klerik je funkcija u Crkvi. Monah ili redovnik je stalež, način života. Poslije te razlike sve više nestaje. Laik će biti određivan u negativnom odnosu prema kleru i redovništvu, već prema tome da li će u Crkvi prevladati juridičko-klerički ili asketsko-monaški mentalitet. Sve će se više znati što laik nije, nego što jest.

U vrijeme sv. Augustina još je snažno prisutno jedinstvo naroda Božjega. No ubrzo nakon njega sve je očitiji rascjep na dvije Crkve: jednu koja je posvećena Bogu i drugu koja se bavi svjetovnim problemima. U razdobljima, u kojima je bio naglašavan asketsko-monaški mentalitet, laički stalež se smatrao tek kršćanskim životom dopuštenim za slabe u vjeri. U Gratianovu se kanonu npr. kaže doslovno: »Dvije su vrste kršćana: kler i laici. Ovim je dopušteno.«⁹ U buli pape Urbana II. iz 1092. godine, koju citira i papa Honorije II, govori se o dvama putovima za kršćane: »jedan kojim se zadržava slabost nejakih, drugi kojim se usavršava blažen život jačih.«¹⁰ Život u laičkom staležu dakle jest kompromis dopušten zbog slabosti ljudske naravi, a ne pozitivan kršćanski život. Laici zato ne mogu imati udjela u svetim poslovima. Izraz toga jesu ikonostas i svetište, gdje je u crkvama kler odijeljen od laika. Malo pomalo će laici izgubiti gotovo svaku mogućnost da aktivno sudjeluju u izgradnji Crkve kao Tijela Kristova. Oni će imati samo svjetovno područje. Izraženo je to u simboličnoj slici, koju je o Crkvi prvi iznio Hugo od Sv. Viktora, a ona kaže: da je Crkva jedna, ali ostvarena u dvije strane tijela, kao u dvije snage i dva načina života; to su Crkva i ljudsko društvo.¹¹ Poslije će se nadodati i govor o dvije glave, jedna kralj ili car, a druga papa. Tako je nastao onaj pojam Crkve koji se u mnogim glavama održao sve do danas, da su Crkva samo hijerarhija i redovnici, što dolazi pod jednim imenom kler.

Sličan razvoj može se utvrditi i na kleričko-pravnom području. Laik je onaj koji nije posvećen za svetu službu, on je neklerik. On se ne bavi svetim stvarima. Sv. Bonaventura piše o odnosu klera i laika, kad kaže da se svećeničkim ređenjem »čovjek kao svet dijeli od laika za službu hrama.«¹² Kad se u crkvenom pravu govori o pravima laika, tada se naglašava samo njihovo pasivno pravo na sakramente. Prema Kodeksu oni

⁸ Usp. PG 13, 369.

⁹ »Duo sunt genera christianorum kleros, aliud vero laici. His concessum est« (C. 7, C. 12, qu 1 u: Y. Congar, *Der Late*, str. 31, Bilj. 21, 34 i 26-).

¹⁰ PL 151, 338.

¹¹ Usp. PL 176, 417 sl.

¹² Bonaventura, *Sent. lib. IV, d. 6, 91, art. un., q. 4.*

imaju pravo zahtijevati da im kler udijeli duhovna dobra i sredstva nužna za spas.¹³ Kodeks, istina, u 40 kanona govori izričito o laicima, ali samo u smislu pobožnih udruživanja.¹⁴

S jedne strane, laik je dakle onaj koji je odijeljen od klera zbog načina života, s druge zbog toga što nije posvećen za službu u Crkvi.

Taj rascjep u Crkvi bio je uvjetovan ili barem pomognut situacijom u kojoj je Crkva postajala državnom službenom religijom. Otada su svi morali biti kršćani, a to znači da je nestalo suprotnosti između Crkve i svijeta. Razlika naime između Crkve i svijeta držala je Crkvu na okupu. Sad su službenici Crkve postali funkcionari države. Tako je prijašnja razlika između Crkve i svijeta dobila svoj izraz u razlici između klera i laika. Do izražaja će to doći i u dokumentima Crkve. Tako svečana bula pape Bonifacija VIII. tvrdi: »da su oduvijek, ali sad više nego prije, laici neprijatelji klerika«.¹⁵ Tu suprotnost klera i laika povećat će monopol na izobrazbu, koju je isključivo imao duhovni stalež. Crkva je nastupala samo kao hijerarhijska i uzimala si je pravo kompetencija i dominacije ne samo u Crkvi nego i u politici, kulturi i znanosti. Razni slučajevi poput Gallilejeva neće dovesti do svijesti o nenormalnosti tog stanja, nego će hijerarhijski dio Crkve još više uvjeriti da je baš tako ispravno. Reformacija će zato izravno nastupiti protiv hijerarhije, ali će otići u drugu krajnost te će dokinuti hijerarhiju i stvoriti laičku Crkvu. To je još više utvrdilo kler da je takvo stanje opravdano i da baš to ostaje jedina alternativa borbe protiv reformacije. Traktati o Crkvi odsada će biti obrana hijerarhije kao nositeljice vlasti i posrednice spasa. Neće to više biti nauka o Crkvi, nego hijerarhologija.¹⁶

Doista, postojali su tokom crkvene povijesti i glasovi koji su opominjali i protivili se takvom stavu prema laicima. Pape, carevi i teolozi upozoravali su na to da i laici pripadaju Crkvi. Ipak, nije to uspjelo donijeti veće promjene u držanju prema laicima koji su ostajali kao nužno zlo u Crkvi, izvor financijskih sredstava Crkve, te poslušna djeca bez prava glasa.

Do određene promjene tog stanja došlo je u zadnjih četrdesetak godina. Laici su se sve više pozivali na suradnju s klerom i sve više su se priznavali u svom staležu. Tome je posebno pridonijela liturgijska obnova i nauka o Crkvi kao mističnom Tijelu Kristovu. Kao član mističnog Tijela i sudionik liturgijskog događanja dobio je laik opet svoje značenje. Pa ipak on je time ušao u još snažniju i veću ovisnost od hijerarhije. Kompetencija za vlastita područja ostala mu je i dalje nepoznata.

Laike je snažno aktivirala Katolička akcija. No i ona je prvenstveno značila rasterećenje hijerarhije gdje je laik postao samo izvršilac naređenja hijerarhije i njezinih zadaća.¹⁷ Karl Rahner zato ne priznaje Ka-

¹³ Usp. Can. 682 i 948.

¹⁴ Can. 882—725.

¹⁵ Bulla »Clericis laicos« od 25. II. 1298.

¹⁶ Usp. Y. Congar, *Der Laie*, str. 79.

¹⁷ Usp. Nagovor Pia XI. od 27. X. 1933. njemačkoj mladeži.

toličku akciju kao laički apostolat. On naime smatra da je djelovanje katoličke akcije zadaća hijerarhije, bitni dio njezina poslanja. Kad bi laik preuzeo tu zadaću, smatra Rahner, on ne bi više bio laik, nego bi ipso facto, iako ne kanonski, ali zato antropološki, postao klerik, jer u hijerarhijskoj službi postoje zadaće u kojima laik kao laik ne može sudjelovati a da ne prestane biti laik.¹⁸

Opisana situacija bila je prisutna i na II. vat. saboru u shemi od 1963. godine u kojoj je najprije bilo govora o hijerarhiji, a onda o narodu Božjemu. Sadašnjom podjelom konstitucije LG (*Lumen gentium — Svjetlo naroda*) jasno je da kler i laici imaju jednako dostojanstvo nakon čega dolazi do specifikacije. To je međutim tek djelo II. vat. sabora.

Laik u saborskim dokumentima

O laicima govore više ili manje svi dokumenti Sabora; no njima je posebno posvećeno jedno poglavlje *Konstitucije o Crkvi* (LG), a njihovu apostolatu poseban dokument *Apostolicam actuositatem-Apostolska djelatnost*.

U LG, br. 31, tumači se ime laik. »Pod imenom laika ovdje se razumiju svi vjernici osim članova svetoga reda i redovničkog staleža odobrenog od Crkve.« Tu se nalazi već poznato negativno razgraničenje pojma laik. Iz samog teksta se vidi, da Sabor nije htio dati gotovu definiciju laika i time presjeći diskusije između teoloških škola. Na to upućuje izraz »ovdje«, koji se ne nalazi u shemi od 1963. Sabor uopće ne daje ontološku definiciju laika, nego tipološki opis. Sadašnja definicija više služi kao radna hipoteza. To se vidi i u nastavku tumačenja pojma laik u istom broju LG: »tj. vjernici koji, pošto su krštenjem združeni u jedno tijelo s Kristom, učinjeni Božjim narodom i na svoj način postali dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, vrše, koliko na njih spada, u Crkvi i u svijetu misiju čitavog kršćanskog naroda«. Negativno dakle razgraničenje slijedi pozitivan prikaz.

Korisno je usporediti izraze kojim se opisuje djelovanje krštenja na pripadnost Božjem narodu. U prvoj shemi od 1962., tzv. Trompovoj, kaže se za vjernike: »koji su krštenjem pridodani Božjem narodu«. U drugoj se shemi, onoj iz 1963., kaže: »koji su krštenjem usvojeni u Božji narod«. U sadašnjoj konstituciji stoji: »krštenjem združeni u jedno tijelo s Kristom, učinjeni Božjim narodom«. Time je jasno vrednovana uloga laika za Božji narod.

U drugom odjeljku broja 31. LG (LG 31, 2) slijedi opis svjetovnog karaktera laičkog staleža. Taj je odjeljak u odnosu na shemu iz 1963. nov, dodan zalaganjem kard. Suenensa. Laici moraju tako upotrebljavati zemaljska dobra da bi se sačuvalo prirodni red, i da bi tako slavili Stvoritelja i Otkupitelja, i da bi svijet donijeli kao kult Crkve. Dodatak »da budu na slavu Stvoritelja i Otkupitelja« načinila je potkomisija, i to: 1. da bi se jasnije pokazao kulturni aspekt čitave Crkve, 2. da bi se riječju

¹⁸ Usp. K. Rahner, *Schriften zur Theologie II*, str. 360 sl.

»Stvoritelja« naglasile vrijednosti reda stvaranja, 3. da bi se riječju »Otkupitelja« rezimiralo sve u svjetlu otkupljenja.

Svjetovni karakter pripada laicima specijalno i u pravom smislu. Taj poziv u svijet nemaju ni klerik ni redovnik. Oni mogu laika tamo samo zastupati (usp. LG 31, 2). To je velik napredak Sabora. Treba odmah naglasiti, da se ne radi o službi laika nego o staležu. Klerik je iz toga isključen ne zato, što nije laik, nego zato, što je klerik. Svaki je naime klerik najprije laik. Klerik je postavljen na službu u Crkvi i zato mu svjetovno područje nije vlastito. U tom smislu se razumije i misao pre-lata Schaufa: »Definicija da je laik onaj koji nije klerik nije samo tako skovana. Ona upućuje na istinu, koja se krije u pozadini. Ono u čemu se temelji ta negacija stoji na strani klerika. Tko traži neku vlastitu funkciju laika u Crkvi, čini se da tjera neku utvaru.«¹⁹

Da bismo to bolje razumjeli, poblize ćemo obraditi dostojanstvo laika, a zatim njegovu zadaću i apostolat.

DOSTOJANSTVO LAIKA

Jednakost svih kršćana

U LG 32 govori se o dostojanstvu laika u Božjem narodu. To je prva karakteristika laika. U tome na Saboru nisu nastale velike promjene. Kao zaključak čitavog broja zvuči rečenica: »Ipak postoji među svima prava jednakost s obzirom na dostojanstvo i na djelovanje zajedničko svim vjernicima« (LG 32, 3). Svi vjernici, klerici i laici, jednaki su u dostojanstvu i djelovanju. Konstitutivno za to dostojanstvo jest ponovno rođenje u Kristu. Osim te temeljne jednakosti navode se još zajednička milost, zajednički poziv na savršenstvo, jedan spas, ufanje i nepodijeljena ljubav kao elementi jednakosti. Vjera je spomenuta već prije zajedno s »jednim Gospodinom« i »jednim krštenjem«.

Jednakost klera i laika

U Crkvi postoji različitost službi, ali jedinstvo poslanja (usp. AA 2, 2). Svi su ekklesía, tj. pozvani i okupljeni. Ovdje želimo govoriti o tom jedinstvu poslanja u kojem su jednaki laici i klerici.

O tome govori LG. 32, 3. Kao prvi govornik na Saboru na tu temu javio se 16. listopada 1963. kard. Ruffini i u 22- minutnom govoru oštro kritizirao shemu i tada još 3. poglavlje. Po njegovu mišljenju krivo je govoriti o jednakosti pastira i vjernika. Članovi hijerarhije su na temelju ređenja pretpostavljeni i zauzimaju viši položaj. Zatim, da ne treba govoriti sam o tome da oni moraju služiti, nego i da ih vjernici moraju slušati. Posebni milosni darovi vjernika prema njemu sad su praktično nestali.

Prema LG 10, 2 jasno je da je službeno svećenstvo bitno, a ne samo stupnjem, različito od općeg svećenstva. Sigurno je da u usporedbi s

¹⁹ Nav. u: F. Klostermann, *Das christliche Apostolat*, Innsbruck, 1962, str. 651.

klerikom laik ima nešto manje, a to je vlast posvećivanja, učenja i upravljanja. Unatoč tome kaže dogmatska konstitucija LG da je ipak *jednakost* u dostojanstvu i djelovanju. Čak su nasuprot shemi iz 1963. birani pojačani izrazi za aspekt jednakosti i dijakonije, kako je to naglašeno i u relaciji. Npr. u LG 32, 3 nije bilo »pastiri za druge« nego »pastiri nad drugima«; zatim više puta je dodan pridjev »zajednički« i »jedan«. Konstitucija dakle jasno naglašava jednakost u dostojanstvu, dok s druge strane kaže da postoji kvalitativna razlika. Kako to dvoje spojiti?

Različito se najprije izražava kao razlika u putovima koji vode k istom cilju, jer svi su pozvani na svetost i u Božjoj su pravednosti svi dobili jednaku vjeru (usp. 2 Pt 1, 1). Različiti su načini i oblici ostvarenja. Kristova je volja da jedni budu učitelji, djelitelji tajni i pastiri. Ali, oni su to za druge. U tom »za druge« leži, čini se, rješenje teškoće. Službe u Crkvi nisu zbog samih nosioca službi, nego za druge. Konstitucija LG kaže da pastiri i svi koji imaju red »slijedeći Gospodinov primjer, služe jedan drugome i drugim vjernicima« (LG 32, 2). Temeljni stalež kršćanina ima dakle dva (odnosno tri, ako se uzme i redovnički) konkretna ostvarenja: klerički i laički stalež. Za svakoga od njih Bog poziva. Želi li se govoriti o podređenosti ili nadređenosti, tada bi se moralo reći da je klerički stalež podređen, jer on služi. To izlazi i iz toga, što je zadaća Krista i Crkve otkupljenje svijeta, a laici neposrednije od klera rade na tom zadatku Crkve, jer su pozvani na rad u svijetu i stoga ih nositelji svetog reda moraju jačati božanskom pomoću (usp. LG 37). Pa ipak ne smije se govoriti o podređenosti, jer su nositelji reda i laici upućeni jedni na druge (usp. LG 10, 2 i 32, 3). Jedni ne mogu bez drugih. To proizlazi iz niza primjera takvog izražavanja u dokumentima Sabora, koji brižno izbjegavaju pravna razgraničenja i klasificiranje vrednovanja, te naglašavaju zajedništvo. Opipljivo se to vidi i u promjeni radnog naslova ovog broja LG. U shemi iz 1963. bilo je »O jednakosti i nejednakosti članova u Kristovoj Crkvi«, a sada glasi »O dostojanstvu laika ukoliko su članovi Božjeg Naroda«.

Služba i vlast u Crkvi nisu za njihove nosioce nego za vjernike, klerike i laike. Uzvišenost se reda time nije nipošto umanjila ili izgubila. Red je tako važan da se neki iz laičkog staleža posve uzimaju u službu, tako da ti ljudi posvećenjem ili sakramentom reda bivaju stavljeni u novi stalež. Ali za nositelje nije to nikakvo dostojanstvo. Osobno se nemaju čime dičiti. Tako veli i K. Mörsdorf: »Klerik je posvećen samo zbog drugih. U onome što je za njegovu osobnu kršćansku egzistenciju odlučno ostaje, i kraj reda, na istoj razini s ostalim kršćanima.«²⁰ Odatle se može razumjeti da stvarna jednakost nije samo u zajedničkom dostojanstvu nego i u zajedničkom djelovanju na izgradnji Tijela Kristova, kako to kaže LG 32, 3 i 18, 1. To znači da je djelovanje klerika na izgradnji Tijela Kristova jednako djelovanju laika, gdje naravno treba razlikovati između ljudskog djelovanja klerika i s tim povezanim djelovanjem Božjim. Jer ako klerik nema veće osobno dostojanstvo zbog ređenja, onda ni njegovo djelovanje nema veću osobnu vrijednost. Sve što on jest i može jest i može samo za druge. (usp. LG 10 i 18, 1).

²⁰ K. Mörsdorf, *Late*, u: LThK 6.

Međusobno upotpunjenje

Iz rečenog je dakle jasno, da sva dostojanstva i punomoći, koje pridolaze temeljnom kršćaninovu staležu, ne izdižu onoga koji ih je primio, nego su određene za izgradnju čitavog Tijela. Tu misao razvija Sabor dalje kad kaže, da razlikovanje koje je od samog Gospodina, uključuje i povezanost, jer je svaki usmjeren na svakoga. Treba da pastiri služe jedan drugome i vjernicima, a vjernici da marljivo surađuju s pastirima. Svi milosni darovi, službe i djelovanja ujedinjuju Božju djecu, jer sve to čini jedan isti Duh. To je jedinstvo u različitosti. Kao što laici imaju za brata Krista, koji je Gospodar svega, a došao je da služi, tako imaju za braću i sve one koji sad u Kristovoj vlasti vode svetu obitelj Božju. Budući da su laici na svom području kompetentni, imaju dakle pravo i dužnost provesti svoje mišljenje (usp. LG 36, 2). Pri tome se ne smije povrijediti međusobna ljubav (usp. LG 37, 1). Kler i laici doprinose prema svom posebnom pozivu rastu Crkve i time spasu svijeta. Svaki mora priznati kompetenciju drugoga, tako da bi se gotovo trebalo govoriti o kolegijalitetu klera i laika.

U LG 32 jasno se kaže da svi vjernici imaju jednako dostojanstvo, ali istodobno se govori, da nitko nema to dostojanstvo od samoga sebe. Nadalje se kaže, da sveukupnost vjernika bez hijerarhije nije još Crkva, kako bi se to moglo misliti na temelju visokog dostojanstva svakog pojedinca. Od Boga je dana još jedna ustanova, koja treba služiti vjernicima i pripada nužno Crkvi. Dostojanstvo laika, i teret službe klerika, još jednom je naglašeno navodom sv. Augustina: »Dok me straši ono što sam vama, ipak me tješi ono što sam s vama« (LG 32,4).

ZADAĆA LAIKA U SVIJETU

Poziv u svijet kao milosni dar

Dosad smo govorili o temeljnoj jednakosti svih kršćana. No, ne postoji neka kršćanska egzistencija u sebi i za sebe, nego uvijek kao poziv na hijerarhijsku službu ili kao poziv u svijet. Zato se u LG ne govori više o *nekom* staležu savršenstva, nego o savršenosti koja odgovara pojedinom staležu (LG 11, 3 i 42, 5). »Svi su dakle vjernici pozvani i dužni da teže za svetošću i savršenošću u vlastitom staležu« (LG 42, 5). Zato se danas traži i posebna laička duhovnost »zbog same svjetovne naravi, koja je laikatu vlastita« (AA, 29, 1). Gabriel Marcel se strastveno borio za liičku duhovnost, kad je rekao: »Moje je najunutarnije, nepokolebivo uvjerenje — ako je ono heretično, utoliko gore za pravovjerje! — da Bog ne želi da ga ljubimo protiv svega stvorenoga, nego preko stvarnog i u njemu ga proslavljamo.«²¹ Kao tumač i istraživač materije i svijeta laik stalno postavlja svijetu pitanja o konačnom smislu. Traženjem laičke duhovnosti isključuje se mentalitet prema kojemu je blizina svetosti samo u blizini redovničko-monaškog ideala i kao da je svaka savršenost, određena za neredovnike, samo slabašan odsjev »staleža savršenstva«.

²¹ Nav. u: F. Klostermann, *Gemeinde-Kirche der Zukunft*, Herder, 1974, 1, str. 415.

Razlog zašto postoje razni oblici kršćanske egzistencije jesu razni milosni darovi i službe za Tijelo Kristovo (usp. LG 7, 3 i 32. 3). Za laika je specifično to da je pozvan u svijet. Njegov doprinos za Tijelo Kristovo je djelovanje u svijetu. Sigurno, nemoguće je do kraja odijeliti djelovanje klerika od laika. Svaki čovjek, ne znam kako bio daleko u duhovnom životu, vrši barem minimalno ulogu i u svijetu. Obratno opet, i laik ima svoje duhovno i crkveno djelovanje. Ovdje se međutim misli na okrenutost i usmjerenost laika svijetu tako da čini poseban stalež. Laik je kršćanin za kojeg svjetlovni svijet ostaje svijet. »Jer članovi svetog reda, premda se katkada mogu baviti svjetovnim stvarima, čak i vršeći koje svjetovno zvanje, ipak su po svom posebnom pozivu...« (LG 31, 2).

Pojam svijeta

Svijet se u saborskim dokumentima gleda s više aspekata. Prvi aspekt je gledanje svijeta kao Božjeg stvorenja. »Vjernici moraju spoznati unutrašnju narav, vrijednost i uređenje svega stvorenja na slavu Božju... tako da se svijet prožme Kristovim duhom...« (LG 36,2). Budući da je stvorenje Božje mora mu se priznati vlastita vrednota. Ako se to ne dogodi rad će laika u svijetu i za svijet biti krivo vrednovan (usp. AA 7,2 i 7,5).

Drugi aspekt svijeta je svijet koji su već oblikovali ljudi. No i taj je svijet još apstraktan, iako je oblikovan ljudskim djelima, naime radom, tehnikom i kulturom. Njemu pripada još nešto više. Joseph Ratzinger definira svijet kao »skup onih ljudskih odnosa u kojima je čovjek usmjeren na oblikovanje svojih zemaljskih oblika postojanja.«²² Saborska konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu GS govori u tom smislu o svijetu kao dedoslovno kaže da pri tom misli na »cjelokupnu ljudsku obitelj sa sveukupnom stvarnošću u kojoj živi, svijet kao pozornicu povijesti čovječanstva obilježen njegovim pothvatima, njegovim porazima i pobjedama« (GS 2, 2). To je važna spoznaja. Naime, ako se svijet ne može dijeliti od čovjeka, onda se on ne može dijeliti ni od kršćanina ni od Crkve, kao što mu se ne može ni suprotstaviti. U određenom smislu Crkva je svijet i dio svijeta. Svijet postoji u kršćanima, oni su dio svijeta. Tu se otkriva inkarnatorska struktura Crkve. Rasprava kršćanina sa svijetom uvijek je rasprava kršćanina sa samim sobom. U kršćaninu dolazi do susreta vječno i vremenito. U srcima ljudi svijet se oblikuje i posvećuje (usp. LG 31, 2). To postaje vidljivo i navani. Kreposti se moraju utjeloviti u svijet da bi svjedočanstvo kršćanina bilo vidljivo i poslušano, drukčije se svijet ne može posvetiti. »I tako kršćani drugima otkrivaju Krista svijetleći u prvom redu svjedočanstvom svoga života, vjerom, radom i ljubavlju« (LG 32, 2).

Pri ovom razmišljanju nismo još spomenuli bitni elemenat svijeta. Postoje naime i »vladari ovog tamnog svijeta« i »duhovne sile zloće« (usp. LG 35, 1). To nisu neke za sebe postojeće veličine, koje bi egzistirale kao neko zasebno područje. One su dio svijeta u nama i u Crkvi. Gdje god

²² J. Ratzinger, *Wegweisung in Schema 13*, u: *Wort und Wahrheit* 8/9, 1965, 497.

prevlada volja za vlastitom prevlašću ili težnja dijeljenja od Boga ili da se Bog pregazi, ili gdje nedostaje ljubav, tamo postoji i vlada zao svijet. On je tamo gdje se svijet ne poštiva u svom od Boga željenom prirodnom redu i gdje se ne gleda tek kao jedan pol čovjekove egzistencije. »Čovjek se klanja stvorenju umjesto Stvoritelju« (GS 13, 1). »To je duh taštine i zlobe koji ljudsku djelatnost, određenu da služi Bogu i čovjeku, pretvara u sredstvo grijeha« (GS 37, 3). To kraljevstvo grijeha treba pobijediti. U toj borbi svoje mjesto ima Kristov križ i naše patnje i odricanja (usp. LG 35,1 i 36,1). Zle sile mogu dominirati u čovjeku i u strukturama svijeta (usp. LG 36, 3). No Kraljevstvo grijeha već je pobijedeno Kristovom smrću (usp. LG 3 i 36). »Krist je slomio moć Zloga« (GS 2, 2).

Zaključujući možemo reći, da Sabor pod svijetom misli na cjelokupnost zemaljskih danosti i držanje čovjeka prema njima. On može biti dobar i zao. Taj svijet djelomično živi u čovjeku kao pol njegove cjelokupne stvarnosti, a koji treba donijeti u pravi odnos prema drugom, vječnom polu.

Apostolat laika

Stvarna područja njegova djelovanja

Rekosmo da je laicima svjetovni karakter vlastit. »Laici su specijalno, iako ne isključivo, nadležni za svjetovne zadaće i djelatnosti. Neka ne očekuju uvijek rješenja od svojih pastira, nego radije sami preuzmu odgovornost« (GS 43, 2).

Pozitivno gledajući, laik se ne postaje time da se nešto dobije, nego time da se nešto nema. Apostolat dakle ne proizlazi iz laikata, nego iz toga da je netko kršćanin. Stoga i ne postoji neki laički apostolat.²³ Laikova zadaća je time jasna. On mora živjeti u svijetu i oblikovati ga tako da njegovo djelovanje odnosno nedjelovanje bude određeno Božjom stvarnošću-kraljevstvom Božjim u njemu (usp. LG 31, 2).

U relaciji na Saboru o tome je mjestu primjećeno da je dodana riječ »Stvoritelj«, kako bi se naglasile vrednote stvaranja. Život u svijetu i za svijet je na slavu Božju, ako se poštiva prirodni red. (Tu i nekršćani imaju svoje mjesto!). Radom prema redu danom od Boga čovjek ostvaruje stvarnost koja se naziva raznim imenima. Jednom on time hvali i slavi Boga (LG 31, 2), radi na svom posvećenju (LG 32, 3), posvećuje svijet (LG 31, 2), doprinosi rastu i posvećenju Crkve (LG 33, 1) i tako sudjeluje na spasiteljskom poslanju Crkve za svijet (LG 33, 2). Budući da je to sve jedna i ista stvarnost, koja se uspostavlja jednim djelovanjem, jasno je da ne postoji razlika između djelovanja na vlastitom spasu i laičkog apostolata. »Kršćanski je poziv naime po svojoj naravi ujedno i poziv na apostolat« (AA 2, 1). Tu se mora smjestiti eklezijalna funkcija laika.²⁴

²³ Usp. F. Klostermann, *Gemeinde-Kirche der Zukunft* 1, str. 406.

²⁴ F. Klostermann, nav. dj., str. 405.

Apostolat laika je sudjelovanje na spasiteljskom poslanju Crkve. Cilj se postiže dvostrukim putem: treba ljudima donijeti vijest o Kristu i njegovu milost, zatim, drugo, usavršiti i prožeti vremeniti red evanđeoskim duhom (usp. AA 5). Na taj apostolat pozvani su svi i od Gospodina postavljeni krštenjem i potvrdom (usp. LG 33, 2). Sakramentima i posebno euharistijom hrani se i posreduje ljubav prema Bogu i ljudima, koja je duša čitavog apostolata (usp. LG 33, 2).

Pokraj tog općeg apostolata po Duhu postoji i specijalni apostolat iz mandata na koji poziva hijerarhija (usp. AA 24, 4). To je poziv na suradnju u apostolatu hijerarhije i pod njezinom neposrednom odgovornošću (usp. LG 33, 3). To je apostolat ne samo djelom i životom nego i riječima (usp. AA 6,3). Na taj se apostolat mislilo kad se radilo o Katoličkoj akciji. Time je laički apostolat neadekvatno shvaćen, ukoliko ga se izjednačuje s Katoličkom akcijom. »Nek im bude zato otvoren bilo koji put...« (LG 33, 4).

Tri oblika apostolata na djelu

Još smo uvijek samo općenito govorili o zadaći laika. Oni su suradnici Božje volje spasenja za sve ljude, za sva vremena, za sva mjesta. Taj se apostolat pobliže specificira na Saboru i to u odnosu na shemu prvu i onu iz 1963. Prema relaciji na Saboru željelo se »izbjegli svačku vrstu klerikalizma«. Specifikacija laičkog apostolata određuje se sudjelovanjem na trostrukoj Kristovoj službi. U prvoj, tzv. Trompovoj, shemi djelovanje laika bilo je pobliže razlikovano prema stupnju religioznosti, odnosno prema udaljavanju od svijeta, koji je promatran kao protupol Crkve. Ni u shemi od 1963. g. nisu bili brojevi 34, 35 i 36, koji govore o sudjelovanju laika u Kristovoj službi, nego su dodani na zahtjev od preko 120 saborskih otaca.

U LO i AA tumači se poslanje, kao poslanje Crkve laika dotično Krista. Laiku pripada svećenička, proročka i kraljevska služba, (usp. AA 3, 1). Tim sudjelovanjem kršćanin je osposobljen i kao »zaređen«, da njegovo profano djelovanje postane djelotvorno za spas svijeta. Kao što je Krist ovlašten od Oca da bude svećenik, učitelj i kralj, tako su i oni koje on šalje.²⁵

Snagom *svećeničke* službe postaju u Duhu Svetom sva djela, molitve i apostolski pothvati, bračni i obiteljski život, rad i odmor — duhovnim žrtvama, koje služe proslavi Boga i spasu svijeta. »Vjernici pak snagom svog svećeništva sudjeluju u prinošenju euharistije i vrše ga u primanju sakramenata u molitvi i zahvaljivanju, svjedočanstvu svetog života, samozatajom i djelotvornom ljubavi« (LG 10). Prema N. zavjetu opće svećeništvo znači zapravo radikalno vezivanje uz Krista, ulazak u njegov mentalitet i identificiranje s njime (usp. Fil 2, 5). Sve to postaje žrtva, ali u Duhu, a ne u nekom arhajsko-poganskom ili starozavjetnom smislu.²⁶

²⁵ Usp. M. Schmaus, *Amter Christi*, u: LThK 1.

²⁶ Usp. F. Klostermann, *Gemeinde-Kirche der Zukunft* 1, str. 410.

Snagom *proročke* službe sve žrtve postaju svjedočanstvom evanđelja. Laici su svjedoci obećanja, ako iskupljuju sadašnji trenutak i u strpljenju očekuju buduću slavu. Proročka služba je inače premalo shvaćena u Crkvi. Prenaglašavanje hijerarhije dovelo je do toga da se zaboravilo da je Crkva građena na apostolima i *prorocima* (usp. Ef 2, 20). To nije ni Sabor dovoljno iznio na vidjelo. Možda je baš tu ostao najokrnjeniji i nedovršen u pogledu laika.²⁷

Laik prvenstveno svjedoči snagom proročke službe. On ne svjedoči samo Crkvu u svijetu, nego i Duha u Crkvi. Budući da laici žive u svijetu, oni dublje osjećaju pomanjkanje slobode, Duha i istine u Crkvi. Oni zato moraju znati reći hijerarhijskom dijelu Crkve u lice, kad ima premalo povjerenja u pobjedničku snagu istine, kad daje previše pisanih dekreta i normi, a premalo stvarnih zakoračaja u život, kad u Crkvi prevladavaju laskavci na račun proroka, kad u njih samo na izgled vlada sloboda.²⁸ Proročka služba u Crkvi je služba onih koji trpe iz ljubavi prema istini. Prorok u svijetu i prorok u Crkvi, to je apostolat laika.

Snagom *kraljevske* službe laici nadvladaju sve pa i grijeh. Oni mogu sve preoblikovati. U toj kraljevskoj slobodi ima laik vlast nad svime i može sve donijeti u kraljevstvo Gospodinovo.²⁹ Na taj način posvećuje se svijet Bogu. Laikova poruka u riječi i svjedočanstvu života postaje sve domaćija i svijet sve više ovladan Duhom Kristovim. To će tek na koncu biti posve vidljivo, kad dođe Krist i svoje kraljevstvo preda u ruke Ocu. Ostvarivanje svega toga jest zadaća i laika. Oni ne moraju zbog toga činiti neke posebne duhovne »marševe«, nego snagom sakramenta i puninom Duha jednostavno tamo gdje jesu smjestiti svijet u pravi odnos prema Bogu. Duh sveti daje »vjernicima još i posebne darove« (usp. 1 Kor 12,7). «Iz primitka tih karizmi svakom se vjerniku rađa pravo i dužnost da se njima koristi, u Crkvi i u svijetu« (AA 3, 4). Laik ne dobiva milosti zato jer mu to daje hijerarhijski dio Crkve, nego zato jer je član Crkve. Ne radi se toliko o međuovisnosti između klera i laika, nego o suradnji na istom djelu. Klerik živi od rada laika, laik od molitve i propovijedanja klera. Klerik radi na djelu otkupljenja, laik na djelu stvaranja. Isto djelo, razna područja, na kojima su jedni izravnije prisutni od drugih. Snaga zato jednih i drugih izlazi iz molitve i žrtve, životne i kulturne.

Zaključak

Usporedbe predsaborskih shvaćanja laika s onima na Saboru pokazuje velik pomak naprijed, no opaža se ipak povijesni utjecaj gotovo u svakoj saborskoj formulaciji. Sabor se ponajprije nije uspio do kraja osloboditi negativnog definiranja laika. Deklerikalizacija Crkve nije potpuno uspjela. Sabor nije uspio donijeti teološku definiciju laika opisujući ga

²⁷ Usp. W. Kasper-K. Lehmann, *Die Heilsendung der Kirche in der Gegenwart*, 1970, str. 53 sl.

²⁸ Usp. J. Ratzinger, *Das neue Volk Gottes*; tal. prij. *Il nuovo popolo di Dio*, 1971, str. 284 sl.

²⁹ Usp. H. Volk, *Freiheit als Frucht der Erlösung*, u: *Wort und Wahrheit* 15, 1980, 489.

kao kršćanina općenito uzeta. Tek kad se stigne do pozitivne definicije laika, bit će moguće konkretnije i sigurnije odrediti ulogu laika u Crkvi.

Prema saborskim dokumentima laik je aktivni član Božjeg naroda, (nije klerik ni redovnik) koji traži ostvarenje Božjeg kraljevstva brigom za svjetovne stvari. Ostao je međutim stanoviti dualizam u shvaćanju laika. Laici su na nekim mjestima određeni kao oni koji *također* sudjeluju u apostolatu Crkve i svijeta. U dekretu o pastoralnoj službi biskupa među suradnicima mjesnog biskupa ne spominju se laici (usp. CD 25—35). U dekretu o misijskom djelovanju Crkve ne spominju se laici među onima koji rade na izgradnji lokalne Crkve, dok su u drugim dijelovima dekreta obilno zastupljeni (usp. AG 15—18).

Sabor dakle nije još dovoljno uočio činjenicu, da je Božji narod, iako ne može postojati bez hijerarhije, po sebi laički. U prvoj se Crkvi hijerarhijske službe nakon apostola razvijaju prema potrebama laika. Laik nije tako bio relativiziran prema službama u Crkvi, nego službe prema laiku.³⁰ Nazprije je jedinstvo poslanja, a onda različitost službi (usp. AA 2). Ne smije se zato Crkva zbog različitih službi dijeliti u dva bloka, pa makar se te službe i bitno razlikovale. Crkva je i sakrament spasenja, znak spasenja u svijetu i za svijet (usp. GS 45, 1). Dakle, bilo koja forma kršćanskog djelovanja i postojanja, laika ili klerika, jest oblik postojanja u svijetu i za svijet. Odnos Crkve i svijeta nije u dokumentima Sabora još dovoljno shvaćen zajedno sa svim konsekvencijama.

U svakom slučaju Sabor je dao nove poticaje i spoznaje, koje će sazrijevati sve dok laik ne postane sposoban zauzeti odgovorno mjesto u poslanju Crkve, namjesto da bude samo nijemi konsument usluga hijerarhijske službe u Crkvi. Tako će Crkva ići kao zajednica vjere, ljubavi i eshatološke nade u svijetu, dok ne dođe dan kad će ljudska zajednica definitivno biti preobražena u zajednicu svetih.

³⁰ Usp. E. Schillebeeckx, *La missione della Chiesa*, Roma, 1971, str. 287.